

Парута Олена

Національний університет «Львівська політехніка»,
Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права
parutaolena@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-5452-0560>

СІМ'Я В СИСТЕМІ РИЗИКІВ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

<http://doi.org/10.23939/law2020.28.077>

© Парута О., 2020

До завдань теорії правової соціалізації належить дослідження цілісного процесу становлення особистості. Вирішення означеного завдання ускладнюється необхідністю осмислення проблем та ризиків правової соціалізації і необхідністю подальшого вироблення обґрунтованих рекомендацій щодо їх попередження та подолання.

Поняття ризику є багатоплановим. Проблема ризиків сьогодні широко обговорюється в наукових колах під час оцінки міжнародної, економічної, соціальної, правової, фінансової та інших сфер державної діяльності. В науковій літературі вживаються різні похідні ризику, залежно від сфери застосування та глибини наукового аналізу загрози.

В суперечливих умовах становлення нашої молоді держави потребуємо ефективного управління суспільними ризиками. Розвиток методології управління ризиками дозволить вдосконалювати стратегію правової соціалізації громадян в Україні. Нині очевидним є брак цілеспрямованої активної державної діяльності, яка була б спрямована на зменшення впливу як прогнозованих негативних, так і стихійних антисоціальних чинників та активних протидій правовій соціалізації.

Особистість людини формується не сама собою, а під впливом суспільства, яке відіграє вирішальну роль у її вихованні. Не менш важливою від державної є роль малих соціальних груп, у яких особа взаємодіє з іншими людьми. Це сім'я, шкільний клас, релігійні організації тощо. В нашій статті ми наголошуємо на значенні найближчого оточення людини в процесі правової соціалізації, адже на первинному рівні проблеми правової соціалізації особи виникають як правило вже в її найближчому оточенні – в межах сім'ї, посеред друзів чи ровесників.

У сучасному світі чимало сімей, де батьки сприяють формуванню у дітей моделей девіантної поведінки, і як наслідок, такі сім'ї стають вагомим фактором соціопатогенезу особистості. В нашому дослідженні сім'ю розглянуто як одне з основних джерел збереження культурних і духовних цінностей, адже саме сім'я є тим інститутом правової соціалізації, через який можуть закладатися основи як толерантного соціального життя, так і традиції беззаконня та насильства.

Ключові слова: правова соціалізація, правова поведінка, ризик, сім'я, девіантна поведінка, беззаконня.

Постановка проблеми. Правова соціалізація є сукупністю соціально-психологічних механізмів функціонування структури особистості, процесом засвоєння індивідом упродовж його життя правових норм і принципів, культурних цінностей того суспільства, до якого він належить. В Україні правова соціалізація здійснюється на фоні численних економічних і політичних криз, які ускладнюють можливості реалізації на перший погляд ефективної та послідовної державної політики з її реалізації. Найважливіші правосоціалізаційні процеси відбуваються завдяки наuczінню, спостереженню за моделями поведінки, правовій ідентифікації та відтворенню цілісних патернів юридично значимої поведінки.

Соціальною групою, яка нині є найбільш вразливою до негативних впливів недостатнього політико-правового, економічного та культурного розвитку держави, є молодь. Аналіз детермінант підліткової злочинності доводить, що неадаптивна поведінка молодих людей перш за все є результатом дисфункціонального наuczіння, спостереження за такими ж неадаптивними та хибними зразками діяльності.

Аналіз дослідження проблеми. Процес формування особистості непростий, а прийняття молоддю людиною соціально-правових цінностей є предметом наукових пошуків багатьох вчених, з-поміж яких М. Боришевський, І. Жаровська, О. Киричук, Н. Ортинська, С. Сливка, О. Сухомлинська, А. Тітова та інші. Проблема дослідження сім'ї як провідного інституту правової соціалізації неодноразово порушувалася у наукових роботах таких авторів як Ж. Безпалько, Т. Гарасимів, Д. Грищук, О. Гурковська. Зазвичай задана проблематика розробляється із врахуванням творчої спадщини відомих в Україні діячів культури і освіти минулого (Б. Грінченка, Г. Сковороди, П. Юркевича та ін). В той же час, проблему функціонування української родини як явища, що займає одне з провідних місць у системі ризиків правової соціалізації досліджено недостатньо.

Метою статті є систематизація ризиків правової соціалізації, а також дослідження проблем правової соціалізації на ранньому етапі формування особистості з визначенням ролі сім'ї у правосоціалізаційному процесі.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобальної трансформації суспільства стає дедалі складніше виявляти всі можливі типи ризиків, які існують в нашому житті. Водночас залишається можливою побудова загальної структури ризиків у межах якої необхідно діяти для вирішення конкретного завдання.

Початкову класифікацію ризиків правової соціалізації варто здійснити залежно від основних чинників їх виникнення, згідно з якими ризики ділимо на соціальні (обставини суспільного життя), відносно об'єктивні та природні (об'єктивно не залежать від волі людини як учасника правосоціалізаційного процесу) та індивідуальні (породжені індивідуальними особливостями людини).

До віктимогенних соціальних умов зараховуємо зростання громадянина в неблагополучній сім'ї, низький рівень соціального, правового, економічного та культурного розвитку держави, внутрішньодержавні, міждержавні конфлікти, політичну нестабільність, безробіття, деформований інформаційний простір, нелояльність навчального середовища, девіантні субкультури, брак духовності спільноти, до якої приналежна особа, інші фактори, які походять від держави та суспільства в цілому. До другої групи ризиків правової соціалізації, які мають відносно об'єктивний та природний характер належать природні лиха, стихії, в тому числі природні катастрофи антропогенного походження, що руйнують стабільність соціальної системи породжуючи хаос та залежність урядів від зовнішніх впливів. Індивідуальні ризики – це ризики, породжені індивідуальними соціально-психологічними особливостями людини.

В перехідні періоди розвитку держави зазнають шкоди процеси формування у молодих людей життєвих цінностей і принципів, процеси, які відповідають за професійну орієнтацію та духовний розвиток майбутніх поколінь українців. «Входження України у новий історичний період розвитку соціального життя, зазначає Г. Махмадамінова, потребує конструктивної соціалізації молодих генерацій. Особливою необхідністю є вихід на нові рівні реалізації проблеми соціального розвитку дітей з метою формування їх духовності, активного ставлення до навколишньої дійсності» [6, с. 3].

Головним інститутом ранньої соціалізації особи є батьківська сім'я. «Сім'я – першооснова суспільства, де найвищою мірою виявляються та формуються індивідуальні особливості кожного з батьків, дітей та інших членів родини, реалізуються природні потреби, формуються цінності, мотиви поведінки, як критерії розвитку особистості, відбувається становлення особистості, відбувається становлення соціальної компетенції та соціалізації її членів. Відповідно сім'я займає найважливіше місце серед причин поведінки, які відхиляються від норми», – слушно підкреслює роль сім'ї І. Сьомкіна [9, с. 84].

Закладені вже ранньому дитинстві цінності, норми та уявлення багато в чому визначають подальший життєвий шлях людини, формують соціальну позицію особистості. Австрійський психолог З. Фрейд вже на початку ХХ ст. наголошував на тому, що особистість дорослого детермінована передусім власним дитячим, преєдипальним та едипальним досвідом. Батьки, інші близькі родичі накладають на дитину значимий відбиток соціального впливу. Неповнолітні з неблагополучних сімей за взірць приймають спосіб життя і поведінку, яку спостерігають вдома. Відхилення від соціально допустимої поведінки як правило спостерігаємо вже в підлітковому віці.

В загальносоціальному масштабі проблема правової соціалізації в соціально неблагополучних родинх проявляється: 1) формуванням девіантної правосвідомості, схильності до протиправної поведінки у дітей з цих родин; 2) негативним впливом на інших неповнолітніх, які знаходяться у безпосередньому контакті з дітьми, які проживають у неблагополучних родинх.

З-поміж причин постійного зростання кількості неблагополучних родин в українському соціумі можна виокремити різке погіршення матеріального становища сім'ї, збільшення кількості неповних сімей, поширення алкоголізму, наркоманії, безробіття.

В. Полінкевич вважає, що «проблематика сім'ї і досі залишається на периферії уваги державників-управлінців соціально-психологічної сфери, складаючи за традицією певну «зону замовчування»». Бідність, низька якість життя і розвиток процесу соціальної ексклюзії на масовому рівні відображаються на стані сім'ї, сприяючи відтворенню різноманітних дисфункцій. Соціодинаміка неблагополучної сім'ї в Україні є частиною динаміки суспільства, і її тенденції пов'язані з подальшим закріпленням і розповсюдженням деформацій в структурі та функціонуванні самої сім'ї як окремої інституції. [7, с. 463–464]. Автор наголошує й на тому, що стале відтворення неблагополучної сім'ї в українському суспільстві зумовлене деформаціями в соціалізаційному процесі, що продукуються спочатку девіантним типом особистості, когнітивні та поведінкові характеристики якого перешкоджають розвитку нормальних відносин у власній родині. Прискорена соціалізація в умовах суспільства підвищеного ризику сприяє закріпленню здатності і прагнення виживати за рахунок іншого, атомізації сім'ї, зростання взаємної відчуженості, психологічної депривації та ізоляції індивідів у сім'ї, в першу чергу дітей від дорослих. У процесі соціалізації засвоюються і надалі відтворюються когнітивні установки на тіньові і кримінальні форми діяльності, що є причиною криміналізації особистості загалом [7, с. 464].

Сім'я є інститутом первинної соціалізації людини. Вона може бути як могутнім чинником розвитку, емоційно психологічної підтримки особистості, так і джерелом психічних травм людини, а також пов'язаних з ними різноманітними розладами особистості. Головними важелями впливу на дитину в сім'ї автор називає батьківську любов, батьківський авторитет, моральні орієнтації батьків, психологічний клімат в родині [4, с. 682]. Як результат позитивного впливу названих чинників у дитини формується сприятлива позиція в родині, почуття захищеності, емоційне благополуччя, а засвоєні моральні еталони стають орієнтирами подальшої поведінки. Конкурувати із сім'єю, особливо на початковому етапі розвитку особистості на думку Л. Мацуляк не може жодна громадська або державна виховна установа, водночас вказуючи й на те, що сучасну сім'ю поставлено в досить жорсткі умови виживання, тому проблема сімейного благополуччя сьогодні є вкрай актуальною. Різке погіршення матеріального становища сім'ї, нестабільність соціально економічної сфери є причинами зростання кількості неблагополучних родин в українському соціумі, що завжди створює реальні труднощі у формуванні дітей і підлітків, перебороти котрі повністю суспільству до сьогоднішнього дня не вдається [4, с. 683].

Цікавою вважаємо думку А. Книш щодо визначення поняття «неблагополучної сім'ї». Авторка наголошує на тому, що «неблагополучними є ті сім'ї, в яких порушуються права її членів, права людини, порушуються юридичні норми суспільства. Категорія неблагополучних сімей загалом характеризується тим, що своїм недостатньо правомірним або деструктивним впливом (в широкому значенні цього слова) сприяє депривації неповнолітніх, аномальній соціалізації, створенню у дитини комплексу негативних установок, інтересів, деструктивній адаптації та орієнтації в соціальному середовищі. Крім того, неблагополучна сім'я – це соціально фізіологічна мікросистема, що виступає дезадаптованою у соціумі за такими параметрами: соціально-економічним, соціально-психологічним, соціокультурним та соціально-правовим, члени якої пов'язані між собою шлюбом, родинними зв'язками чи то спільним місцем проживання та побутом» [3, с. 108–109].

В теоретичному правознавстві вбачаємо необхідність ширшого фахового тлумачення поняття «соціально неблагополучна сім'я» виходячи з її базового розуміння як певної соціально фізіологічної мікросистеми, що виступає дезадаптованою у соціумі за різними параметрами (соціально-економічним, соціально-психологічним, соціокультурним і соціально-правовим).

Д. Гришук зазначає, що на етапі відносно керованої соціалізації можливе корегування отриманого попереднього соціального досвіду (в деяких випадках навіть ресоціалізація) особистості (наприклад, соціально-виховна робота серед засуджених) з метою її інтеграції у громадянське суспільство. Під громадянською соціалізацією автор розуміє складний, інтегрований, багатогранний процес, у якому діалектично взаємопов'язані духовний, правовий, національно-патріотичний, валео-екологічний напрями і форми соціально-педагогічної діяльності, що спрямовані на присвоєння молоді людиною складників громадянськості – громадянських цінностей як особистісних у ході суб'єкт-суб'єктної взаємодії в родині, системі освіти, територіальній громаді, молодіжних організаціях та інших соціальних інститутах [2, с. 57–59].

«Зростає кількість і навантаження стресових ситуацій. У суспільстві збільшилась кількість дітей та дорослих, віднесених до груп ризику», – вважає Т. Алексєєнко [1, с. 5]. Такими дослідник в першу чергу вважає: дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; осіб з обмеженими фізичними і психічними можливостями; підлітків з девіантного поведінкою і різними аддикціями, в тому числі з алкогольною, комп'ютерною та ігровою залежністю; засуджених за різні злочини і тих, хто вже повернувся з місць позбавлення волі; емігрантів; пенсіонерів та інших, у кого є проблеми, пов'язані з особливостями соціальної адаптації до нових соціокультурних умов середовища, з соціальними орієнтаціями і з набутим негативним соціальним досвідом [1, с. 5]. Наведені групи осіб, на думку автора, мають свої специфічні проблеми, через що потребують особливої допомоги в адаптації до нових суспільних норм та у самореалізації в цих умовах. Сьогодні важливо розуміти, що така допомога є можливою лише у випадку практичного застосування накопичених і синтезованих знань, які стосуються сутності соціально-правового становлення особистості, різних типів соціального середовища та соціальних впливів на особу. Особливо важливою є також своєчасна оцінка суспільних ризиків, що здатні змінити хід правосоціалізаційного процесу, враховуючи той факт, що в теорії права залишається сталою проблема наукового осмислення «ризиків» як усвідомленої загрози з подальшим практичним урахуванням усіх можливих факторів, які не залежать від суб'єктів правової соціалізації, становлять елементи невизначеності, конфліктності під час вибору суб'єктом права оптимальних видів діяльності.

Висновки. Динамічний розвиток суспільства актуалізує вироблення нової філософії співжиття і парадигми сучасної правовиховної діяльності, орієнтованих на врахування особливостей новітніх форм соціальних взаємин.

Об'єктивні умови правової соціалізації прямо пов'язані з обставинами життя людини. Несприятливими для розвитку особистості (віктимогенними) умовами виявляються ті, які породжують ризики для позитивного перебігу правової соціалізації як окремої особистості, так і цілих груп населення держави. Успішна правова соціалізація потребує врахування усіх можливих обста-

вин, які мають вплив на становлення особистості в умовах сучасності. Такий науковий пошук створить передумови для філософсько-правового аналізу «суспільного ризику» як феномена, здатного внести корективи в правове життя суспільства.

В наш час необхідно зміцнювати та розвивати внутрішній потенціал сім'ї, що дозволить їй виконувати численні суспільно значимі функції, з-поміж яких демографічна, соціалізаційна, культурна, функція стабілізації соціального здоров'я тощо.

Розвиток методології управління ризиками правової соціалізації дозволить вдосконалювати стратегію правової соціалізації громадян. Управління ризиками правової соціалізації – важлива компонента стратегії сталого правового розвитку держави. На державному рівні має здійснюватися адміністративна функція управління ризиками правової соціалізації, забезпечена впровадженням ефективних превентивних заходів, розробкою оптимальних програм діяльності, спрямованих на ефективну правову соціалізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т. (2007). Соціалізація особистості: можливості й ризики (соціально-педагогічний аспект): науково-методичний посібник. Київ: Видавництво «Педагогічна думка», 2007. 152 с. 2. Гришук Д. Г. (2020). Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир громадянської соціалізації молоді. Матеріали наукової конференції «Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень» (10 липня 2020 року). Т. 2. Вінниця: МЦНД. С. 57–59. URL: [http://User/Downloads/3892-ДґДм°Ñ Ñ Ñ Д³/Д±Д³/Ñ Д, -7018-1-10-20200713 \(1\).pdf](http://User/Downloads/3892-ДґДм°Ñ Ñ Ñ Д³/Д±Д³/Ñ Д, -7018-1-10-20200713 (1).pdf). 3. Книш А. В. (2017). Особливості роботи фахівців соціальної сфери з неблагополучними сім'ями. Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів Міжнародної студентської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 26 квітня 2017 р.). Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2017. 261 с. URL: http://lib.ndu.edu.ua:8080/dspace/bitstream/123456789/1635/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_2017.pdf#page=108. 4. Мацуляк М. (2010). Неблагополучні сім'ї як чинник негативної соціалізації у суспільстві неповнолітніх. Проблеми сучасної психології. № 8. 2010. С. 682–691. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/162132-354100-1-SM.pdf>. 5. Максимова Н. Ю. (2017) Типологія сімей, які потребують соціально-психологічної допомоги. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. № 1. 2017. С. 45–51. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/710234/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%20%D0%BA%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B8.pdf>. 6. Махмадамінова Г. А. (2006). Соціалізація неповнолітніх у соціально неблагополучних сім'ях. Автореф. дисертації кандидата соціологічних наук. К.: Інститут соціології, 2006. 16с. http://194.44.11.130/cgi-bin/irbis_nbuvcgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2006/06mgasns.zip. 7. Полінкевич В. (2020). Особливості соціального життя неблагополучних сімей. Збірник тез доповідей IV Міжнародної студентської наукової конференції «Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді» (15 травня 2020 року). Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка THEU», 480 с. URL: <http://uf.tneu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Zbirk-stud.-konf.-Ternopil-2020.pdf#page=463>. 8. Раєвська Я. М. (2011). Феномен дистантної сім'ї та її вплив на особистість підлітка. Проблеми сучасної психології. № 13. 2011. С. 280–290. [file:///C:/Users/User/Downloads/161001-351901-1-SM%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/161001-351901-1-SM%20(5).pdf). 9. Сьомкіна І. С. (2011). Особливості впливу неблагополучної сім'ї на соціалізацію дитини. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 4 (215). 2011. С. 74–85. URL: http://dspace.ltsu.org/bitstream/123456789/243/1/%E2%84%96%204_215_2011_%D0%9F%D0%9D_%20%D0%A7.%202.pdf#page=75.

REFERENCES

1. Aliksieienko T. (2007). *Sotsializatsiia osobystosti: mozhlyvosti y ryzyky (sotsialno-pedahohichnyi aspekt)* [Socialization of the individual: opportunities and risks]: naukovo-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Vydavnytstvo «Pedahohichna dumka», 2007. 152 s. S. 5. [in Ukrainian]. 2. Hryshchuk D. H. (2020). *Akmeolohichnyi pidkhid yak stratehichnyi oriientyr hromadianskoi sotsializatsii molodi* [Acmeological approach as a strategic landmark of civic socialization of youth]. Materialy naukovoi konferentsii «Mizhhaluzevi dysputy: dynamika ta rozvytok suchasnykh naukovykh doslidzhen» (10 lypnia 2020 roku). T. 2. Vinnytsia. S. 57–59. [in Ukrainian]. 3. Knysh A. V. (2017). *Osoblyvosti roboty fakhivtsiv sotsialnoi sfery z neblahopoluchnymy simiamy* [Features of the

work of social workers with disadvantaged families]. Studentskyi naukovi vymir sotsialno-pedahohichnykh problem sohodennia: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Nizhyn, 26 kvitnia 2017 r.). Nizhyn : NDU im. M. Hoholia, 2017. 261 s. [in Ukrainian]. 4. Matsuliak M. (2010). *Neblahopoluchni simi yak chynnyk nehatyvnoi sotsializatsii u suspilstvi nepovnolitnikh* [Disadvantaged families as a factor of negative socialization in the society of minors]. Problemy suchasnoi psykholohii. No. 8. 2010. S. 682–691. [in Ukrainian]. 5. Maksymova N. Iu. (2017). *Typolohiia simei, yaki potrebuut sotsialno-psykholohichnoi dopomohy* [Typology of families in need of socio-psychological assistance]. Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykholohiia. Pedahohika. Sotsialna robota. No. 1. 2017. S. 45–51. [in Ukrainian]. 6. Makhmadaminova H. A. (2006). *Sotsializatsiia nepovnolitnikh u sotsialno neblahopoluchnykh simiakh* [Socialization of minors in socially disadvantaged families]. Avtoref. dysertatsii kandydata sotsiolohichnykh nauk. K.: Instytut sotsiolohii, 2006. 16s. [in Ukrainian]. 7. Polinkevych V. (2020). *Osoblyvosti sotsialnogo zhyttia neblahopoluchnykh simei* [Features of the social life of disadvantaged families]. Zbirnyk tez dopovidei IV Mizhnarodnoi studentskoi naukovo konferentsii «Pravova systema Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehratsii: pohliad studentskoi molodi» (15 travnia 2020 roku). Ternopil: Ternopilskiy natsionalnyi ekonomichniy universytet: Vydavnycho-polihrafichniy tsentr «Ekonomichna dumka TNEU». 480 s. [in Ukrainian]. 8. Raievska Ya. M. (2011). *Fenomen dystantnoi simi ta yii vplyv na osobysti pidlitka* [The phenomenon of a distant family and its impact on the personality of the adolescent]. Problemy suchasnoi psykholohii. No. 13. 2011. S. 280–290. [in Ukrainian]. 9. Somkina I. S. (2011). *Osoblyvosti vplyvu neblahopoluchnoi simi na sotsializatsiiu dytyny* [Features of the influence of a troubled family on the socialization of the child]. Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. No. 4 (215). 2011. S. 74–85. [in Ukrainian].

Дата надходження: 31.08.2020р.

Olena Paruta

Institute of Law, Psychology and Innovative Education
Lviv Polytechnic National University
Department of Theory, History and Philosophy of Law
Ph. D.

FAMILY IN THE SYSTEM OF RISKS OF LEGAL SOCIALIZATION

The tasks of the theory of legal socialization include the study of the holistic process of personality formation. The solution of this problem is complicated by the need to understand the problems and risks of legal socialization and the need to further development of sound recommendations for their prevention and overcoming.

The concept of risk is multifaceted. The problem of risks is now widely discussed in scientific circles in assessing international, economic, social, legal, financial and other areas of government activity. Different risk derivatives are used in the scientific literature, depending on the scope and depth of the scientific threat analysis.

In the contradictory conditions of the formation of our young state, we need effective public risk management. The development of risk management methodology will improve the strategy of legal socialization of citizens in Ukraine. Today, there is an obvious lack of purposeful active state activity, which would be aimed at reducing the impact of both projected negative and natural anti-social factors and active opposition to legal socialization.

A person's personality is formed not by itself, but under the influence of society, which plays a crucial role in its upbringing. No less important than the state is the role of small social groups in which a person interacts with other people. These are family, school class, religious organizations, etc. In our article, we emphasize the crucial role of a person's closest environment in the process of his / her legal socialization, because at the primary level the problems of legal socialization of a person arise within the family, among friends or peers.

In today's world, there are many families where parents contribute to the formation of children's models of deviant behavior, and as a result, such families become an important factor in the sociopathogenesis of personality. In our study, the family is considered as one of the main sources of preservation of cultural and spiritual values, because the family is the institution of legal socialization, through which the foundations of both a tolerant social life and a tradition of lawlessness and violence can be laid.

Key words: legal socialization, legal behavior, risk, family, deviant behavior, lawlessness.